

“NE KADAR ERKEKSİN?” HEGEMONİK ERKEKLİK KAVRAMININ SOSYOLOJİK İRDELEMESİ

“HOW MANLY ARE YOU?” SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF HEGEMONIC MASCULINITY

Dr. Öğr. Üyesi Yonca ALTINDAL

Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Balıkesir, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-1240-127X

Cite As: Altındal, Y. (2021). “Ne Kadar Erkeksin? Hegemonik Erkeklik Kavramının Sosyolojik İrdelemesi”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(53): 3417-3427.

ÖZET

Raweyn Connell, Avustralya toplumunun eğitim yapısını analiz ederken oluşturduğu sosyoloji ve kadın çalışmaları disiplinleri bakımından oldukça önemli olan ‘hegemonik erkeklik’ kavramından bahsetmiştir. Kavramın özellikle medya alanında da önemine ilişkin temel argümanlara da değinmiştir.

Hegemonik erkeklik, genel olarak kadın ve erkek için belirlenmiş olan cinsiyet rollerine ilişkin eleştirel bir perspektif etrafında şekillenir. Erkek davranış normları; cesaret, saldırganlık, bağımsızlık, teknolojik beceri, grup dayanışması, macera, zihinsel ve bedensel dayanıklılık gibi değerler üzerine kurulur. Bu davranış kalıplarının ya da cinsiyet rollerinin, tek bir erkeklik biçimini dayatmış olduğunun altı çizilmektedir. Hegemonik erkeklik kavramını, eleştirel erkeklığe ilişkin çalışmalardan ayıran nokta, erkeklik tanımıyla hegemonya kavramı arasında bir bağlantı kurma çabasıdır. Kavram, tarihsel olarak, sınıf ilişkilerinde ve toplumsal cinsiyet olgularında olduğu gibi, toplumsal değişimleri ve dönüşümleri içermiş olması bakımından oldukça önemli bir değerlendirmedir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik kavramının toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen beden politikaları ile doğrudan ilintili olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

Bu çalışmada, bu kavramın Connell tarafından nasıl kullanıldığı incelenmeden önce hegemonya kavramının içerimlerine değinilecek, ardından hegemonik erkeklik kavramının kullanıldığı alanlar ve içerimlerine dair sosyolojik olgular etrafında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf, Toplumsal Cinsiyet Olgusu, Cinsiyet Rolü Teorisi, Hegemonya, Hegemonik Erkeklik.

ABSTRACT

In analyzing the educational structure of Australian society, it is necessary to touch upon the concept of ‘hegemonic masculinity’, which is very important in terms of sociology and women’s studies disciplines created by Raweyn Connell, and the main arguments about the importance of this concept, especially in the field of media.

Hegemonic masculinity refers to a critical view of the gender roles that are set for men and women in general. The norms of male behavior are based on such values as courage, aggression, independence, technological skill, group solidarity, adventure, mental and physical endurance. It is underlined that these behavioral patterns or gender roles have imposed a single form of masculinity. The point that decouples the concept of hegemonic masculinity from the studies of critical masculinity is the attempt to establish a connection between the definition of masculinity and the concept of hegemony. The concept is a very important assessment in terms of the fact that historically it has included social changes and transformations, as well as in class relations and gender phenomena. Therefore, it is possible to say that the concept of hegemonic masculinity is directly related to socially and culturally constructed body policies.

In this study, before examining how this concept is used by Connell, the contents of the concept of hegemony will be discussed, and then sociological phenom about the areas in which the concept of hegemonic masculinity is used and their contents will be shared.

Keywords: Class, Gender of Phenomen, Hegemony, Hegemonic Masculinity.

1. GİRİŞ

Connell, hegemonik erkeklik kavramını oluşturmasında Gramsci’nin hegemonya kullanmasından esinlenmiş; ancak kavramı toplumsal cinsiyet boyutuna taşıyarak ve kanalize ederek var olan eksikliği bu şekilde ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Hegemonya, temelde kapitalist devlet çözümlemesi ile sınıfsal analiz düzleminde aktarımlarda bulunması sebebiyle Marksist çerçeveden ele alınmıştır. Bu bağlamda Althusser (1994)’in Devletin İdeolojik Aygıtlarına dair yaptığı açıklaması, Gramsci (1997)’nin ise özellikle hegemonyanın aslında baskı kurmak yerine ya da tahakküm kurma anlayışından uzak olarak rıza ile gerçekleştiğini bahsetmesi, Laclau ve Mouffe (1992)’nin da Gramsci’nin teorik aktarımının güncel yorumlaması ile Marksist ideolojiye katkı sunmuşlardır.

Gündelik yaşam pratiklerindeki medya organları, eğitim kurumları yani okullar ve tüm dini yapılar ile pek çok toplumdaki aile kurumu Althusser’ci anlamda Devletin İdeolojik Aygıtları’nı göstermektedir. Hegemonik erkeklik aslında bu kurumlar aracılığıyla kadınlar, lezbiyenler, gayler, biseksüeller ve trans bireyler üzerinde tahakküm kurmaktadır. Çoklu erkeklik yapılarında iktidara sahip olamamış olan madun ve marjinal erkeklik kalıplarında dahi kendisi dışındakine tahammül edememe ve homofobik anlayışlar,

kadınların ikincil pozisyonları Connell'in Marksist jargondan aldığı ve sıkça kullandığı kavram olarak zihinsel yelpazelerinde ve yaşam biçimlerinde yeniden üretilmektedir. Bu yeniden üretim sosyalleşme boyunca temeli eşitsizliğe dayalı erkek egemen yapı ve kapitalist sistemde geliştirmiş olduğu rol örüntüleri ile birlikte açıkça yaşanmaktadır. Bu açıdan cinsiyet rol teorisinin, hegemonik erkeklik olgusuyla flörtünü devam ettirmekte olduğu söylenebilir.

Bu aktarılanlardan da anlaşılacağı üzere hegemonyayı, kapitalist devletin içerdiği iki karşıt sınıftan birinin diğerine "hâkimiyetini, savunduğu ideolojiyi kısmen zorla; ancak büyük ölçüde ikna yoluyla veya kabullendirerek empoze etme yeteneği" (Slattery, 2007) ve yaşamın pek çok alanında görünür kılındığı/kılınmaya çalışıldığı şey olarak tanımlamak mümkündür.

Hegemonik erkeklik kavramı iktidarı elinde bulunduran erkeklerin oluşturmuş olduğu erkeklik imajına sahip olup olmama adına kurulan tahakküm ilişkisine bağlı olarak oluşturulmaktadır. Oluşturulması beklenen imaj kodları ya da seti tarihsel ve mekânsal koşullarda değişebilme ihtimaline karşılık genellikle iyi bir eğitim ve iyi bir gelir kazancına sahip, kaslı, bedenini sergilemekten çekinmeyen, spor salonlarında gücü elinde bulunduran cinsiyet olduğunu ispatlarcasına fotoğraf ve videolarını sosyal medya hesaplarında paylaşan, heteroseksüel ve homofobik olan, aynı zamanda 'iyi eş', 'iyi aile babası' görüntüsü vermeye çalışan profil etrafında görünür kılınmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışma hegemonik erkeklik kavramının anlamsallığını zora mı yoksa rızaya mı dayalı olması noktasında var olan içerimleri sosyolojik perspektifle sorgulamayı temel almaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek için kavramın bütünselliği bağlamında irdelenerek sosyolojik olgularla ortaya konmaya çalışılacaktır.

2. ZORA MI, RIZAYA MI DAYALI? HEGEMONİK ERKEKLİK KAVRAMININ ÇEMBERİ VE TEMSİLLERİ

Toplumda eril ve cinsiyetçi yapının kadınlık ve erkeklik inşaları sonucunda farklılıklar olmakla birlikte güçlü olmanın, karar verici olmanın, etken olmanın, başarılı olmanın karşılığı erkeklerde bulunmaktadır. Gündelik yaşam pratiklerinde de erkekliğin ne olduğuna ilişkin davranış örüntüleri, normlar ve kurallar dizgesi söz konusudur. Bu anlama ve anlamlandırma diğerlerinden ayrıcalıklı davranış ve pratiklerin eril tahakkümün devamına nasıl katkıda bulunduğunu anlamaya yönelik çalışmalarda, hegemonik erkeklik kavramı önemli bir yere sahiptir. Kavram, erkeklerin davranışlarının farklılaşmasına karşın gündelik davranış örüntülerini düzenlemeye yönelik egemen söylem etrafında şekillenmektedir. Sporcular, pop yıldızları, oyuncular gibi meslek gruplarında emek sarf etmekten çok popüler kültürün nesnesi olarak lanse edilmektedir. Bu çoğunlukla mış gibi hayatlarla örnek ve semboller aracılığıyla adeta kültürel ikonlar yaratılarak üretilmekte ve mistik imajlar etrafında gerçekleşmektedir (Connell, 1995).

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, toplumsal pratiğin cinsiyet ve cinsellik olguları etrafında inşa edilmektedir (Connell, 1998:321). Toplumsal pratiklerin doğallaştırılması ya da verili toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kadim bir doğal hak olarak sunulması ve içselleştirilmesi üzerinden işleyen kültürel süreçler hegemonik erkeklik kavramına giden yolda bir başlangıç noktası oluşturabilmektedirler (Türk, 2011: 164). Hegemonik erkeklik, Connell açısından erkeklerin hâkim, kadınların tabi olduğu ataerkil düzenin meşruluğunu temellendiren toplumsal cinsiyet pratiğinin inşası durumunu açıklamak için kullanılmakla birlikte (Connell, 1995:77) toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen kadınlık normlarına başkaldırı olmanın yanı sıra belirli kodlar etrafında ele alınan ve 'normal' olanın dışında var olan erkeklik hallerine karşı da bir baskı mekanizması haline gelmekte ve bu her geçen gün yeniden üretilmektedir (Türk, 2011). Dolayısıyla kavramın, belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini anlamaya yönelik olarak oluşturulduğunu söylemek mümkündür (Carrigan ve diğerleri, 1992).

Hegemonik erkeklik ve çoklu erkeklikler kavramı, cinsiyet rolü teorisi ve patriarkinin erkek egemenliğinin kategorik modellerinin yerine geçerek, erkekler ve erkekliklerle ilgili pek çok araştırma yapılmasına bir çerçeve oluşturmuştur (Connell ve Messerschmidt, 2005:834). Kavram erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğinden beslenmekte ve farklı erkeklik biçimleri arasında da hegemonik ilişki inşa edilen bir erkeklik kurgusu olarak tanımlanmasında bulunarak (Akça, Tönel, 2011:28) anlamını genişletmiştir. Farklı erkeklik biçimleriyle de ilgili olarak inşa edilmesi ve yaşanan etkileşim, ataerkil toplum düzeninin işleyişinde egemen olmaktadır (Connell, 1998:245).

Hegemonik erkeklik, erkekliğe ilişkin toplumsal beklentilerle birlikte var olmaktadır. Bu değer ve beklentilerin kurumsallaşmış ve görünür kılınmış bir biçimi olduğunu dillendirmek de olanaklıdır. Connell bu noktada özellikle hegemonyanın toplumsal pratikler aracılığıyla var olduğuna değinmektedir. Bu pratiklerin geniş yelpazesindeki görünümü ve içerimlerine değinen Connell açısından hegemonya kendisini

sadece dil ya da belirli nüvelerle değil, dinsel öğreti ya da pratiğe kitle iletişimin içeriğine, ücret yapılarına, ev tasarımına kadar pek çok alana yayılmıştır. Ayrıca şarkılar, filmler, öyküler, reklamlar gibi pek çok sanat ile medya metinlerinde yaratılan kahramanlar aracılığıyla normalleştirme şekillerine büründürülmüştür (1998:246-247). Hegemonik erkekliği erkek cinsiyet rolü gibi evrensel olarak belli roller, davranış biçimleri ve temsil üzerinden tanımlamak güç olmakla birlikte her toplumda bir hegemonik erkeklik biçimi olduğunu ifade etmek olanaklıdır (Akça ve Tönel, 2011:29).

Hegemonik erkeklik olgusunu açıklamaya çalışırken üzerinde durulması gereken kilit nokta erkeklerin ve kadınların hegemonik erkekliğe neden karşı çıkmayıp rıza gösterdiklerine ilişkin olmalıdır. Erkeklerin hegemonik erkekliğe rıza göstermelerinin en önemli nedeni erkeklerin çoğunun kadınlara karşı kurulan iktidardan ve kadınların tabi konumundan pay almalarıdır. Böylelikle erkekler eril yapının keskin etkisi nedeniyle bu üstünlüğü kültürel ve toplumsal olarak kurma yoluna gitmektedirler (Connell, 1998:247). Connell, Gramsci'nin hegemonya kavramını rızaya dayalı bir tahakküm kurma biçimi olarak değerlendirmektedir. Gramsci'nin hegemonyadan bahsettiği bağlamda aslında daha alt metinlerle okunabilecek bir uygulamanın varlığına değinmesine dayalı olmasıdır. Gramsci açısından hegemonya; eğitim, kilise, politik partiler, sendikalar vb. gibi kurumlar aracılığıyla üretilmektedir. Bu kurumlar rızanın kaynağını oluşturan 'özel kurumlar'a bir yandan özerklik alanı tanımakta, öte yandan bağımsız sivil topluma dayanak oluşturmaktadır. Kapitalizm Gramsci'ye göre yalnızca şiddet, siyasi ve ekonomik anlamda ve zor yoluyla değil; aynı zamanda ideolojik olarak burjuva değerlerinin herkesin ortak düşüncesi haline geldiği ve getirilmeye çalışıldığı egemen kültür yoluyla da aktarılmaktadır. Bu nedenle kavram kapitalist devlet kavramını değerlendirilişi bakımından doğrudan ilintilidir. Gramsci, devleti siyasi toplum ile sivil toplum arasında bölümlendirir. İlki 'zorlama alemi', ikincisi ise 'razı olma alemi'dir. Gramsci'ye göre, hegemonya ve tarihsel blok kavramları birbirinden ayrılmamakta olduğu için belirli bir hegemonya ancak tarihsel blok içinde gerçekleşebilmektedir. Kapitalist toplumda hegemonyanın örgütlenmesinde yönetici blok hem sivil toplumun, hem de devletin organları arasındaki zora ya da rızaya dayalı ilişkisellikte var olmaktadır (Sancar, 2008:31). Gramsci için tarihsel blok kavramı bu noktada anlam kazanmaktadır. Öyle ki yönetici sınıf hegemonyasının nasıl çözüldüğünü, yeni bir hegemonik sisteminin nasıl inşa edildiğini adlandırmak doğrudan hegemonik sistem içerisinde 'temel sınıf'ın varlığına ilişkin değerlendirmeyi yapmayı da gerekli kılacaktır. Yeni tarihsel blok, iktidarı ele geçirmekten öte, güç ilişkilerini irdeleyerek medya, sivil toplum, dini kurumlar gibi pek çok alanı da işin içerisine dâhil etmektedir.

Hegemonya güce dayalı üstünlük anlamına gelmese de, her zaman içinde doğrudan ve dolaylı olarak bir baskıyı barındırır. Çünkü egemen ideolojinin kendisi normal ve normal olmayanın yani sapkınlığın tanımını yapmakta, bu ikisi arasındaki sınırı çizmektedir. Hegemonik ilişkide en önemli nokta, sapkınlığın sınırlarını kimin belirlediğidir Hegemonik erkeklik kavramı üzerinden bakıldığında, beyaz, heteroseksüel erkek, diğer erkeklikleri tanımlama iktidarına sahiptir. Diğer erkeklik durumları edilgen erkekliklerdir (Akça ve Tönel, 2011:30).

Hegemonya kavramını, kapitalist sistemin ideolojik işleyişini açıklamak için anahtar kavram haline getiren en önemli nokta budur. 'Doğru' ve 'normal' olarak tanımlananın dışında kalanlar yok edilmemekle birlikte ya yok sayılmakta ya da marjinalleştirilmektedir (Akça ve Tönel, 2011:30-31).

Hegemonik erkekliği üreten; devlet, kanunlar, kapitalist emek piyasası ve hatta işçi sendikaları, heteroseksüel aile, ulusal ordu gibi kurumların varlığı söz konusudur. Heteroseksüel erkeklik değerleri ile üretilen değerler benimsetilir ve uygulanır. Hegemonik oluşum farklı erkekliklerle tahakküm ilişkisini akışkan hale getirirse de genel olarak kabul görür ve bu yönde davranma, sunma, savunma temel alınmaktadır.

Connell'a göre hegemonik erkeklik kavramında 'hegemonya' acımasız iktidar çekişmelerinin ötesine geçerek özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür. Yani üstünlük olarak nitelenen şey zor kullanmak ya da tehdit yoluyla egemenlik kurmak değil; dinsel öğretiler, medya mesajlarının içeriği, ücret yapıları gibi kültürel dinamikler içerisinde şekillenen bir yapıdır. Hegemonya ve hegemonik erkeklik, yasa ve düzen ile tespit edilmiş biçimde fiziksel güce sahip olanları onaylamakta, egemen konumdaki kültürel örüntüyü desteklemektedir (Connell, 1998: 246-247). Böylelikle hegemonyanın varlığı ve yüceltilmesiyle yine yeniden kültürel üretime giren hegemonik erkeklik kendi rollerini yaratır. Bu ideolojilerin yaratılmasında yalnızca kültürel yapının devamını sağlayan söylemler değil, medya aracılığıyla iletilen mesaj ve imajlar da etkilidir. Belirlenen davranış kalıpları etrafında hegemonya kendisini var etmekte ve konuşma tarzından moda anlayışına kadar tüm yaşantıyı kuşatmaktadır (Sancar, 2009:30).

Hegemonik erkeklik, sosyal yaşamın birçok bölümünde yeniden üretilmektedir ve medya özellikle de televizyon, bu üretim sürecindeki önemli bileşenlerinden biridir (Ertan, 2011:101). Reklamlardaki nesne ve göstergelerin kullanımı, hegemonyanın ve hegemonik erkekliğin temsili bakımından önemlidir. Zira reklam yalnızca tüketim ideolojisi sunan bir işleve sahip değildir. Erkeğin birey olarak hem tüketici kimliği ile doyuma ulaştığı, hem de kendini öğrenilmiş davranışlar yolu ile ifade edebildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Reklamlar yoluyla hegemonik erkeklik değerleri aktarılmaktadır (Meral, 2011:321).

Hegemonya nüfusun daha büyük parçasının varlığı özellikle medya ve doğal, düzenli, ‘normal’ olarak görünen sosyal kurum örgütlenmeleri aracılığıyla içerilmektedir. Connell toplumsal cinsiyet değişikliğinin dışsallığı nosyonuna teorik ve pratik olarak karşıt bir argüman ileri sürmektedir. Connell’in kendisi toplumsal cinsiyeti üretim ilişkilerinin bir parçası ve her zaman olabilecek bir kavram olarak kabul etmektedir. Benzer olarak sosyal bilim, ileri kapitalizmin politik ekonomisini anlayamamaktadır. Sınıfın doğası, modernleşme süreci ya da emperyalizmin doğası, sosyalleşme süreci, bilginin politikası ya da bilinçlilik yapısı cinsiyet körcü bir anlayışla mümkün olamamaktadır. Öyle ki politika, ekonomi ve özellikle teknoloji cinsiyetçi şekle büründürülmüştür (Donaldson, 1993:654).

Geleneksel erkeklik, egemen erkeklik ve negatif ya da aşırı erkeklik olarak da tanımlanan hegemonik erkeklik kavramındaki hegemonya nosyonu da, bir erkek grubunun bir başka erkek grubu üzerinde kurduğu üstünlüğü değil, iktidar çekişmelerinin ötesinde hem özel yaşamın hem de kültürel süreçlerin örgütlenmesi içerisinde yer alan toplumsal güçler oyununda kazanılan bir üstünlüğü (medya içeriğine egemen olan üstünlük gibi) ifade etmektedir (Connell, 1998:246).

3. GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİNDE HEGEMONİK ERKEKLİK KAVRAMININ KULLANILIŞI

Gündelik sanat anlayışında dahi hegemonik erkekliğin dile yansıdığındaki içselleştirmeler söz konusudur. Bu başlık etrafında kavramın inşa edeni olarak, kısmen kavramı sorgulayabilmek ve bu olgunun gündelik yaşam deneyimlerindeki yansımalarını daha iyi analiz edebilmek adına öncelikli olarak hegemonik erkeklik kavramının içerimleri, ardından toplumsal ve siyasal yapıdaki görünüşleri incelenecektir. Bunu takiben de Connell’in yapısalcı cinsiyet kuramcılığıyla ilişkisi tartışılacaktır.

Connell’ı, günümüzün önde gelen cinsiyet kuramcılarında biri olarak kabul etmek mümkündür. Connell’in “yapısalcı kuramı, cinsiyet rejimi ve düzeni kavramlarının yanı sıra, farklı kültürel bağlamlarda, tarihsel dönemlerde ve daha önemlisi herhangi bir toplumun her anında cinsiyet tiplerinin çoğulluğu iddiasını da içermektedir” (Özbay, 2010).

Connell, hegemonik erkeklik kavramını ilk kez 1982 yılında Avustralya’daki liselerde yürütülen saha çalışmaları sonrasında hazırlanan raporun akabinde ortaya koymuştur. Dolayısıyla, hegemonik erkeklik kavramı ilk önce Avustralya’daki liselerdeki cinsiyet eşitsizliğini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen çalışma sonucunda şekillenen bir kavram olarak kabul edilebilir (Kessler, 1982). Böylelikle Connell, Avustralya’da bulunan okullardaki cinsiyetçi ve hiyerarşik yapılanmanın izlerini ampirik araştırma yöntemiyle takip etmiştir. Connell’in 1985 yılında kaleme aldığı ‘*Towards a New Sociology of Masculinity*’ adlı makalesinde de özellikle erkek cinsiyeti rolü kavramının, çoklu erkeklik yapılarının ve iktidar ilişkilerinin erkeklikle ilintili olarak geniş bir şekilde aktarılması ile bağlamında yapının nasıl kurulduğuna dair bilgiler sunulmuştur (Connell, 1995). Connell, Gramsci’nin hegemonya kavramının alanını genişleterek oluşturması toplumsal cinsiyet sosyolojisine ve özelde erkeklik çalışmaları alanının oluşup gelişmesine kaynaklık etmiştir. Hegemonya kavramı da ona göre doğrudan cinsiyet rolleri ile bağlantılıdır. Connell’a göre cinsiyet rollerini tanımlamadan önce kısaca cinsiyet olgusuna dair bakış açısına değinmek yerinde olacaktır. Connell için cinsiyet, içerisinde gerek bedensel ve gerekse söylemsel pratiklerin etrafında meydana getirilerek kurulan ilişkiselliği ifade etmektedir (Özbay, 2010). Bu bakımdan cinsiyet ilişkilerini, toplumsal ve kültürel özelliklerle birlikte kurulan ve böylece anlam dünyasında meydana gelen değişim ve dönüşüm olarak kabul etmek mümkündür. Bu ilişkiler ve dönüşümler bir yapı dâhilinde ortaya çıkmaktadır. ‘Cinsiyet rolü’ kavramını bu noktada açıklamak yerinde olacaktır.

Connell, toplumsal cinsiyet sisteminin oluşmasında yapıların birbiriyle ne kadar bağlı olduklarını belirtmektedir. Cinsiyet rol teorisi özellikle bu bakımdan önem kazanmaktadır. Değişim her zaman cinsiyet rolleri ile var olmaktadır. Ancak bu roller olduğu gibi erkekler için modern erkek rolü yaratılmasında nasıl tartışılacağı teknolojik ve ekonomik değişikliklerin talep edilişi ile dışarıdan gelmektedir. Cinsiyet rol teorisi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kendileri diyalektik olarak artmaktadır. Eğer toplumsal cinsiyet sistemi yapıya, harekete ve belirginleştirmelere bağlı ise, bu hegemonik güçlerle birlikte kimliklenebilecektir. Eğer

kimliklenmemiş ise, toplumsal cinsiyetin otonomisinin ve bir merkez olarak hegemonik erkekliğin varlığının spesifik olarak sorgulanması gerekmektedir (Donaldson, 1993:643).

Cinsiyet rolü teorisi, kadınların ve erkeklerin toplumsal ilişkilerdeki konumlarını açıklayabilmek için kullanılmaktadır. Connell'a göre "bu rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma veya içselleştirme aracılığıyla gerçekleşmektedir. Böylece sosyalleşme sürecinde kadınlık karakteri kadınlık rolüne, erkeklik karakteri de erkek rolüne göre üretilmektedir" (Connell, 1998:79). Toplum tarafından inşa edilen roller, biyolojik cinsiyetten (sex) tamamıyla farklı bir tanımlamadır. Toplumsal cinsiyet (gender) ve cinsiyet rol teorisi, kadın ve erkek olmanın dışında toplumda var olan cinsiyetinden dolayı, uymakla zorunda olduğu 'kadınlık' ve 'erkeklik' rollerini tanımlamaktadır. Ancak örneğin bu tanımlamada kadınlığa ait önerilen rollerdeki cinsiyetçiliğe karşı bir alternatif olarak özellikle 2. dalga kadın hareketiyle birlikte güçlenen radikal ve sosyalist feministler tarafından 'pozitif ayrımcılık' olarak ele alınır. Böylelikle bir anlamda toplumdaki klişeleşmiş rol örüntülerinin kolektif boyutuna dikkat çekilerek, kişisel eylemlilik ile toplumsal yapı arasındaki ilişkiye odaklanılmaktadır. Fakat toplumsal yapıyı eylemlilik içerisinde eriterek bu sorundan sıyrılmaya çalışılmaktadır (Connell, 1998:80-81).

Toplumsal cinsiyet olgusu etrafında yapılacak toplumsal yapı analizinde cinsel rol teorisinden uzaklaşılması gerekmektedir. Çünkü cinsiyet rolü teorisinde, tarihsel açıdan bakıldığında özellikle toplumsal yapı ile toplumsal pratik arasındaki ilişkinin karşılıklı değişimi ve dönüşümü olarak kavranamaması söz konusudur. Toplum tarafından kurgulanan yapıda zaman içerisindeki kadınlığa ve erkekliğe ait değişim olabileceği noktasına değinilmemesi ve bu bakımdan etkisiz kalınması beraberinde diyalektik olarak açıklamanın yapılamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla "cinsiyet rolü teorisi; mevcut iktidar yapısı ile toplumsal çıkarı teorileştirmekteki başarısızlığı, biyolojik anlamda ikilik yaratarak yapının toplumsal olarak algılanmasındaki sıkıntıların oluşması, normatif standart bir olaya bağlı olması ile toplumsal cinsiyetin tarihselleştirilmesi için teori oluşturulmasındaki yöntemin olmayışı" (Connell, 1998:85) nedeniyle kavramın toplumsal yapı analizinin yapılmasında geçerli ve yeterli olarak görülmemesine neden olmaktadır. Kuramsal ve metodolojik anlamdaki eksiklikleri nedeniyle cinsiyet rol teorisinin hegemonik erkeklik kavramı ile de yakından ilintili olduğu söylenebilir. Ancak hegemonik erkeklik kavramı cinsiyet rollerini tanımlamasının yanı sıra ayrıca ırk ve sınıf gibi etkenleri de içermektedir. Bu kavramın hiyerarşik yapısı iki şekilde görülmektedir. Hegemonya, erkekler ve kadınlar arasında ve farklı erkekler arasında var olmaktadır. Bu kavram, kültürel dinamiklerde erkekler arasında, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde ve toplumsal cinsiyetin politik düzeninin işleyişinde açıkça görülmektedir. Kitle iletişimi, kiliseler, yerel kültür hatta devlet tarafından desteklenen hegemonya kavramı, bir ideolojik oluşum olarak kültürel biçimlerde dolayısıyla sosyal pratiklerde kendisini göstermektedir (Connell, 2002:90).

Görüldüğü üzere Connell, kavramın sadece sınıf bazlı ele alınmasının ve özellikle kültürel ve toplumsal cinsiyet bağının kurulmasındaki körlüğü ortadan kaldırmak için, kavramı erkeklik kavramı ile bütünleştirerek bir anlamda yeniden inşa etmiştir. Connell ve Messerschmidt, Gramsci'nin hegemonya kavramının sınıf ilişkilerinin dengesini/istikrarını anlamak için en geçerli kavramlardan biri olduğunu söylerler. Bu nedenle kavram, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin benzer sorun alanlarını açıklamak için kolayca transfer edilmiştir (2005:831). Öyle ki kavram, Gramsci'ci anlamda sınıf ve tahakkümden öteye gidememiş, cinsiyetler arasındaki hegemonik yapı sorgulanmayarak kavramın sığ kalmasına neden olmuştur. Gerçi Marksizm'in cinsiyet konusundaki cinsiyet körcü yaklaşımı ve kendi dönem koşulları etrafında sadece sınıf bazlı bakışları bu anlamdaki sorgulamayı çok da 'gerekli' olarak görmemiştir. Yine de Gramsci'ci anlamda hegemonik ilişkilerin tarihsel olarak nasıl gerçekleştiğini ortaya koyma çabasının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kavram temel olarak, erkeklerin hâkim, kadınların tâbi durumda olduğu ataerkil düzenin meşruluğunu temellendiren toplumsal cinsiyet pratiğinin inşası durumunu belirtmek için kullanılmaktadır (Connell, 1995:77). 1980'lerin ortasında erkekler, toplumsal cinsiyet ve sosyal hiyerarşi olguları üzerinde yeniden düşünülerek hegemonik erkeklik kavramının oluşmasının zemini hazırlanmıştır (Connell, 2005). Kavram; sosyolojik, psikolojik, postyapısalcılık disiplinlerinin ve perspektiflerinin ciddi anlamda etkisi ile oluşmuştur (Wetherell ve Edley, 1999). Hegemonik erkeklik kavramı Connell'a göre üç düzeyde analitik düzlemde bir araç olarak kullanılabilir

- ✓ Yerel: Yüz yüze ilişkilerin var olduğu aileler, örgütler ve orta ölçekli toplumlarda yapılandırılmıştır ki özellikle etnografik ve yaşam öyküsü yöntemleriyle irdelenebilir.
- ✓ Bölgesel: Ulus devlet ya da kültür seviyesini tespit etmek amacıyla politik ve demografik araştırmalarda ortaya konulur.

- ✓ Küresel: Medya ya da politik yapılarda ve küreselleşmedeki erkeklği tespit etmek amacıyla kullanılır (Connell, 2002).

Bu üç düzey hegemonik erkeklğin ortaya konulmasındaki kategorizasyonlarla sınırlı olmakla birlikte, yine de toplumsal cinsiyet politikalarını açmılayabilmek açısından oldukça önem taşımaktadır (Connell, 2005). Vurgulanması gereken bir başka husus toplumsal ilişkilerin analizinde hegemonik erkeklik kavramına değinmenin gerekliliğine dairdir. Toplumsal ilişkilerin baskıcı sistem tarafından eşitsiz yapısının nasıl var olduğu sorunu; ancak sınıf ilişkileri, toplumsal cinsiyet, ırk, emperyalizm ve yeni muhafazakârlık arasındaki ilişkilerin analiz edilmesiyle sosyolojik bir zeminde anlam kazanacaktır.

Hegemonik erkeklik kavramı, 1980'lerde üç temel kaynaktan beslenerek oluşmuştur.

- ✓ Kadınların politik deneyimleri ve toplumsal cinsiyet üzerindeki araştırmalardan kaynaklanarak
- ✓ Özellikle gay özgürlük hareketlerinin baskı teorilerine karşı politik deneyim kazanımları
- ✓ Okul ve işyerlerinde, yani yerel düzeyde erkeklerin görünümünün özellikle ampirik araştırmalar aracılığıyla gerçekleştirilmesi sayesinde hegemonik erkeklik kavramı sorgulanmıştır (Connell, 2002:90).

Connell'a göre hegemonik erkeklik, kendini heteroseksüel erkek kimliği üzerinden tanımladığından, tabi kıldığı 'öteki'ler' olarak, eşcinselleri ve kadınları kabul etmektedir. Bu bağlamda eşcinsellik, kadınlıkla bağlantılandırılarak, özellikle gaylerin, 'erkek olmak'la ilgili kurguyu ve yapıyı 'bozduğu' düşünülmektedir (Connell, 1998:249). Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde demokratik olanaklarının sağlanması için belirgin olarak çerçeve çizilmesi ile farkındalık yaratılması bakımından kadınlar ve hegemonik erkeklik olgusu altında sıkışan erkeklerin durumunu analiz edebilmek amacıyla kavramı pozitif olarak düşünebilmek de Connell açısından mümkündür (Connell, 2005). Öyle ki kavram, toplumsal yapıdaki güç ilişkilerini toplumsal cinsiyet bağlamında yeniden analiz edilmesine ve pek çok çalışmanın ortaya konmasına imkân tanımaktadır.

Hegemonik erkeklik kavramı, yeni liberalizm ve muhafazakârlığın gittikçe yükselişe geçmesine paralel olarak küresel piyasada derince etkisini hissettirmektedir. Bu bakımdan kültürel bir içerime sahip olması nedeniyle kavramın analiz edilmesi ve tartışılması oldukça önemlidir. Çünkü Connell, erkeklğin idealize edilerek kültürel bir şekilde tanımlanmış halini 'hegemonik erkeklik' olarak kavramsallaştırmaktadır (Connell, 1998). Bu kavram, genellikle psikiyatristler ve reklamcılar tarafından içselleştirilerek kullanılmaktadır. Hatta öyle ki reklamcılar küresel piyasanın temel aktörü olarak özellikle medya aracılığıyla açıkça hegemonik erkeklği uygulamaktadırlar. Hegemonik erkeklik özellikle reklamlar, TV dizileri ve efsaneleştirilip kahramanlaştırılan güçlü ve kaslı erkekler üzerinden kurgulanmaktadır. Bu bakımdan reklamcılar, dolayısıyla medya, Althusser'in kavramsallaştırmasıyla ele alındığında 'Devletin İdeolojik Aygıtı' (DİA) olarak halkı 'yönlendirmektedir' ve bu yönlendiriliş yine Gramsci'ci anlamda kaba kuvvete dayalı bir tahakkümden ziyade, rızaya dayalı bir tahakküm ile gerçekleşmektedir. Türkiye örneğinde de hegemonik erkeklğin yüceltilmesine dair reklamlar ve TV dizileri bulunmaktadır. Örneğin 'Rodeo' reklamı özellikle hegemonik erkeklğin kuruluşuna hizmet etmektedir. Reklam öncelikli olarak sıradan bir çikolata reklamı olarak kabul edilmekte ise de, reklam boyunca güçlü olmanın erkek olmakla özdeşleştirildiği ve sanal bir kahraman olarak yaratılan 'Mustafa' karakterinin çikolata yemesinin adeta 'dünyayı kurtaran adam' rolünde algılanması ile eş tutulduğu bir anlayış sergilenmektedir. Reklam bununla da sınırlı kalmayıp, son olarak erkek isimleri çikolata yiyebilecek olan tek cinsiyete mensup olmaları sebebiyle sıralanmaktadır. Böylece, erkek egemen yapının, erkeklerin rasyonel ve birincil konumla eşleştirilen cinsiyete sahip, dolayısıyla sistemin 'kazananları' olarak çikolatayı da 'yiyebilmesinin imkânlarını tanıırken ve buna hiçbir şekilde bir engel bulunmazken', kadınların ise sadece çikolatayı 'tadabileceği' noktasında adeta erkekler tarafından 'lütfedilmeleri' söz konusudur. Bu noktada verilmek istenen mesaj şüphesiz ki edilgenliğe gönderme yapmakta ve kadınların ikincilliğini çikolata yemeğe kadar indirgeyerek bir kez daha cinsiyetçi bakış açısı reklamlar aracılığıyla sunulmaktadır.

Reklamlar bu şekilde bir yandan cinsiyetçi yapıyı yeniden üretmekte, öte yandan 'emek' kavramı üzerinden cinsiyetler bakımından kadınları eşitsiz bir şekilde sömürmektedirler. Böylece kadınlar özne olmaktan çıkarak adeta birer 'tüketim, arzu ve haz nesnesi' haline bürünmektedirler. Ayrıca kadınların bedenleri hem denetim altına alınmakta, hem de meta haline getirilmektedir. Bunu duygusal ya da estetik emek kavramı ile açıklamak yerinde olacaktır. 'Estetik emek' kavramı ile kastedilen kadın bedeninin metalaşmış bir şekilde reklamlarda, TV dizilerinde adeta satışa konulan mallar ya da objeler gibi sergilenmesidir. Estetik emek kavramında, emek sürecinde bedeninin cisimleşmesi ön planda yer almaktadır. Benzer şekilde Hochschild tarafından ilk kez kullanılan 'duygusal emek' kavramı da kimi zaman 'estetik emek' kavramı yerine geçecek

şekilde kullanılmaktadır. Hochschild, tüm bireyler tarafından gözlemlenebilen mimik ve bedene ait gösterimler yaratabilmek için duyguların yönetilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu bakımdan, duygusal emek olgusunun önemi giderek artmaktadır. Böylece, müşteri memnuniyetini artırmada organizasyonda çalışan bireylerin duygularını da gösterebilmeleri ve karşısındakini ‘olumlu’ yönde etkileyebilmeleri üzerinde durulmaktadır (Hochschild, 1983:7-8). Reklamlarda da estetik emek kavramının kullanılışı nedeniyle açıkça iktidarın hegemonik yapısı uygulanmaktadır. Bu bakımdan, toplumsal cinsiyet ve eril iktidar olguları toplumsal yapı ekseninde sorgulanmadığı sürece bu şekilde bir değerlendirme yapmak mümkün olmayacaktır. Hegemonik erkeklik kavramı, pek çok açıdan gündelik yaşam pratiklerinde kendisini göstermekte ve kimi zaman bu hegemonik ilişki ağına sınıf, ırk ve etnisite gibi olgular da eklenerek tüm eşitsiz rol örüntülerinin ortaya çıkarılmasına yol açmaktadır.

Hegemonik erkeklik, kadınlarla ve tabii kılınmış erkekliklerle ilişkili olarak inşa edilen bir erkekliktir. Bu tür erkeklik, hem kadınlara ve hem de hegemonik erkeklikle çatışan farklı erkekliklere hükmedebilme yeteneğine dayanarak kurulmaktadır. Müslüman ve Yahudi toplumlarında hatta son zamanlarda sağlık açısından yararlı olduğu gerekçesiyle yapılan sonraki yıllarda travma da yaratabilecek olan sünnet seremonileri de erkekliğin üretildiği en temel alanlardır. Sünnet eylemi daha çok dinsel aidiyet simgesi gibi görülmekle birlikte aslında Bourdieu’nun da belirtmiş olduğu gibi “tam anlamıyla erkekliğin kurumsallaştırılması” anlamını taşımaktadır. Böylelikle cinsiyet ayrımının toplumsal ayrıma uygun olacak biçimde gerçekleşmesi amaçlanmış olmaktadır (Bourdieu’dan aktaran Sauner-Leroy, 1998:42-43). Erkekler, eril iktidar tarafından dayatılan hegemonik erkekliğin baskısından dolayı kendilerini; sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi alanlarda bir şekilde kadınlara ve farklı erkekliklere ispat etmek zorundadırlar. Bu ise büyük ölçüde erkeğin ‘cinsel gücünü’ göstermesiyle ilintilidir. O nedenle gayler, erkekler tarafından özellikle ‘madun erkeklik’ kategorizasyonunda olmaları bakımından aşağılanırlar ve ‘erkek adam olarak’ kabul edilmezler. Hegemonik erkekliğin baskısı nedeniyle cinsel güç, sünnetle başlayan seremoni ile yüceltilen ‘penis egemenliği’ olan fallokraside gösterilmeye başlanılmasının ardından, askere gitme gibi militarist öğelerle birleşip, evlilik kurumundaki cinsiyetçi anlayışının sürdürülmesi ile devam etmektedir. Bu toplumsal yaşam formlarında erkekliğini ispat edemeyen erkekler hegemonik erkekliğin kurbanı olarak adeta Demren’in de belirtmiş olduğu gibi toplum tarafından sembolik anlamda ‘hadım edilme’ (Demren, 2005:287) korkusu ile karşı karşıya kalırlar.

Yaşanan baskılar sporda da kendisini göstermekte özellikle futbolda açıkça gözlemlenmektedir. Alt/orta sınıf erkeğin futbol ile ilgilenmemesi ‘yeterince erkek olmadıkları’na ilişkin cinsiyetçi anlayış beraberinde homofobik anlayışı da taşıyarak hegemonik erkekliğe hizmet etmektedir. Üst sınıf erkeğin ise futbolda söz sahibi olması, kulüp üyesi ya da yöneticisi olması onu daha değerli hale getiren anlayışla güçlenmekte ve hegemonik erkekliğini pekiştirmektedir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik belirtildiği üzere, sadece kadınların üzerinden kurulan tahakkümcü anlayışı değil, erkekler arasındaki eşitsiz kurgulanmayı ve bu kurgulanmış benliklerin gündelik yaşamdaki pratikler ile görünümelerini ortaya koymaktadır. Askerliğin yüceltilmesi ve askere gitmenin ‘erkek olmakla’ ilintilendirildiği, gidilmediği ya da eşcinsel olduğunun söylenildiği zaman ‘çürük bir erkek’ olduğu anlayışı ataerkil toplumdaki eşitsiz güç ilişkilerinin bir sonucudur. Bu noktada Foucault’ya değinmek yerinde olacaktır. Çünkü Foucault’un da açıkça belirtmiş olduğu gibi “güç, ilişkisel bir olgudur. Güç ilişkilerini ortaya koymak için, önceden inşa edilmiş kategorilere değinmek yerine, gündelik hayat içerisindeki mikro işleyişe odaklanmak gerekmektedir” (Foucault, 1990:93). Ayrıca belirtilmesi gereken, iktidarın her daim yeniden üretilen, tabana/her yere yayılmış ve temeli eşitsizliğe dayalı içeriminin oluşudur.

Böylelikle gerek kapitalizm, gerekse patriarkal toplum her geçen gün iktidarı tahakkümcü özellikleri barındırması sebebiyle içselleştirerek kullanılmaktadır. İktidarın mikro ilişkileri de içermesi dolayısıyla iki kişinin olduğu her yerde de iktidar yapısının olabileceğini kabul etmek gerekmektedir. Bu bakımdan iktidar sadece devlet ya da üst yapıya ait bir kurum olmaktan öte, kişiler arasında yaşanan deneyimler ve sosyal ilişki ağlarında da görülebilmektedir. Bu nedenle de hegemonik erkekliğin dışavurumu, ikili ilişkilerde de açıkça yaşanabilmektedir. İster kadın ya da erkek, isterse farklı kategorizasyonlardaki erkeklik tipleri arasında olsun, iktidar iki farklı birey arasında kurulan bir olgudur. Ancak burada yine altının çizilmesi gereken nokta, görüldüğü üzere hegemonik erkeklik kavramının erkek ya da kadın ya da farklı erkekler arasında var olabilen bir kavram oluşuna dairdir. Dolayısıyla ‘hegemonik erkeklik’ kavramının olmasına karşın ‘hegemonik kadınlık’ diye bir kavram söz konusu değildir. Zira psikiyatristlerin savunduğu ve küresel piyasa aktörlerinin kullandıklarının aksine erkekliğin içgüdüsel ya da biyolojik olmayıp, aksine kültürel olarak inşa edilen ve öğrenilen bir kavram olduğu Connell tarafından özellikle belirtilmektedir.

Hegemonik erkekliğin kültürel yapısının olması dışında, sınıfsal içerime de sahip olduğu Connell'in analizi ile bilinmektedir. Connell, Marksist kimliğiyle kavramın içeriminin alanını da genişletmiştir. Çünkü genellikle hegemonik erkekliği uygulayanlar zengin ve güçlü erkeklerdir. Öyle ki bu erkekler yoksul ve alt sınıf erkekler üzerinde baskı uygulamakta ve bir anlamda Sancar'ın da tanımlamasıyla '*imkânsız iktidar*'ın açıkça fotoğraf karelerini sunmaktadırlar. Ancak yine bu noktada yanlış anlaşılması gereken nokta, alt sınıf erkeklerin üst sınıf erkekler tarafından hegemonyaya maruz kaldıkları için iktidardan yoksun olduklarına dairdir. Çünkü bu erkekler de özellikle kadınlar ya da gayler üzerinde baskı kurmaktadırlar. Hatta Connell'a göre kadınlar "kendilerini hegemonik olmayan erkeklikler tarafından da ezilmiş hissedebilirler, hatta hegemonik örüntüyü daha tanıdık ve dolayısıyla katlanır bulabilirler" (Connell, 1998). Kavramın kapsamı da bu noktada netlik kazanmaktadır. Connell, toplumsal inşada en çok mağdur ve madun olanların gayler, lezbiyenler, transseksüeller ve kadınlar üzerinden hegemonik erkekliğin uygulanmış olduğunu belirtmektedir. Dil de bu bağlamda en büyük tahakküm unsuru olarak toplumsal inşa sürecinde hegemonik erkekliği yeniden üretmekte ve yukarıda sayılan kesimler üzerinden güç ilişkisi etrafında derin bir şekilde yaşanmaktadır.

Connell'a göre herhangi bir toplumda kurulan cinsiyet ilişkileri yapısı, 'cinsiyet düzeni' olgusuna işaret etmektedir. Cinsiyet düzeninin dört temel alandaki cinsiyet ilişkileri;

- ✓ (ataerkil) iktidar-tahakküm, şiddet, homofobi
- ✓ emek/üretim ve
- ✓ kateksis (duygusal ve cinsel bağlanım-cinsel arzu) ve
- ✓ sembolizm (kültür, iletişim) etrafında şekillenen dört tür erkeklik ile kurulmaktadır.

Bunlar:

- ✓ 'hegemonik erkeklik' (hegemonic masculinity),
- ✓ 'suç ortağı erkeklik' (complicit masculinity),
- ✓ 'marjinal erkeklik' (marginalised masculinity)ve
- ✓ 'madun erkeklik' (subordinate masculinity)'tir (Bozok, 2011).

Bu erkeklik tiplerinin en kritik olanı 'hegemonik erkeklik', erkekliğin belirli bir deneyimlenme biçiminin kadınlar ve diğer erkeklerin rızasını alarak onlar üzerinde iktidar kurmasını sağlayan bir ideal tiptir. Hegemonik erkekliğe daha fazla yaklaşan erkekler ataerkil iktidardan daha fazla pay alırlar. Suç ortağı erkeklikler ise ataerkilliğin inşasında hegemonik erkeklikler kadar aktif bir rol üstlenmemekle birlikte, ataerkilliğe onay vererek kadınların ezilme ve ikincilleştirilmelerinden faydalanırlar. Suç ortağı erkekliklerin özelliği, hegemonik erkekliklerden farklı olarak elini kirletmeden "ataerkil paydan" yararlanmalarıdır (Bozok, 2011). Connell açısından "suç ortağı erkeklik", "hegemonik erkekliğin" tüm gerekliliklerini yerine getirmeyip gündelik yaşamında ona belli başlı göndermelerde bulunup onunla işbirliği yapan erkekleri kast etmektedir. Bu erkeklikler, çoğunlukla erkek egemenliğinden pay alan erkekleri tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır. Connell "suç ortağı erkekliği", eşitlikçi ve alternatif erkekliklerin de olabileceği noktasında "itiraz eden erkeklik" haline gelebileceğini vurgulamaktadır ki erkeklerin büyük çoğunluğu bu kategoriye girdiğini bahsetmektedir (Bozok, 2021).

Marjinal erkeklikler; ırk, etnisite veya sınıf pozisyonları nedeniyle ataerkil iktidar karşısında hegemonik ve suç ortağı erkeklere göre dezavantajlı konumdadırlar. Connell'in kuramındaki marjinal erkeklere örnek olarak azınlıklara mensup erkekler ve sınıf altı konumundaki erkekler verilebilir. Madun erkeklikler ise, ataerkil iktidar karşısında en dezavantajlı grupturlar. Bu gruptaki erkekler, heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimleri nedeniyle erkek egemenliğinin toplumsal ayrıcalıklarından en az yararlanan gruptur (Connell, 1995; 1998). Hegemonik erkeklik, evcimenliğe yönelik açılımları, şiddete dayalı uygulamaları, heteroseksüel olmanın zorundalığını ve kadın düşmanlığını içermektedir (Connell, 1998: 249). Belirtildiği üzere hegemonik erkekliğin cinsiyetçi (seksist) dünyası etrafında heteroseksüellik, hegemonik erkekliğin de adeta vazgeçilmez olarak kabul edilmektedir. Aile kurumunun da heteroseksüel inşası ve toplumlar tarafından kabul görüşü beraberinde eşcinselliğin erkekliğe karşı bağımlılık ve erkek olmama gibi homofobik öğeler etrafında algılanmasına yol açmaktadır (Connell, 1998). Cinsiyetçilik, homofobi, ırkçılık ya da milliyetçilik ve bütün bunların dolayımıldığı bir alan olarak militarizm hegemonik erkekliğin oluşmasını pekiştirerek normal ya da normatif olmasını sağlayan unsurlardır (Onur ve Koyuncu, 2004:35). Bu bağlamda Türkiye'de de 'delikanlı ya da harbi' olmak ve 'at, avrat, silah' söylemleriyle temsil edilen

hegemonik erkeklik mevcuttur. Diğer bir deyişle hegemonik erkeklik Türkiye’de, heteroseksüel erkek olma; ‘kadınına ve mülküne sahip olan’, ‘sahibi olduğu kadını’ ve mülkünü koruyacak, gerektiğinde onlar uğruna dövüşecek, geleneksel değerlere bağlı aile babalarına tekabül etmektedir (Selek, 2009). Bu bağlamda, hegemonik erkekliği bir erkeğin kendisine en çekici, alkışlanan, övülen ve üstün bulunan cinsiyet biçimi olarak kabul etmek mümkündür.

Connell’ın ifadesiyle; farklı erkeklikler, aynen cinsiyet rejimi karşısında itaatkâr ya da direniş gösteren kadınlarda olduğu gibi hegemonik erkekliğin kurucu normları ile itaatkâr veya işbirlikçi, ya da dışlanmış veya direnen ilişkiler geliştirmektedirler. Dolayısıyla erkek egemen yapı içerisinde ve eril tahakküm olgusu etrafında şekillenen tarihsel ve toplumsal olarak inşa edilmiş olan hegemonik erkeklik kavramı, iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu tahakküm ile kurulan bir çeşit erkekliği kapsamaktadır. Ancak farklı zaman ve mekânlarda kurulan erkeklikler kimi zaman orta sınıftan bir erkek, kimi zaman da sıradan bir aile babasının davranışlarında görülebilmektedir. Bu nedenle Connell’in ‘*Masculinities*’ (Erkeklikler) adlı kitabında da açıkça belirtmiş olduğu üzere hegemonik erkeklikten ziyade ‘hegemonik erkeklikler’ söz konusudur. Öyle ki tek bir erkekten değil, aynı cinsiyet rejimi içerisinde din, etnisite, ırk, sınıf, kültür, cinsellik gibi özelliklere bağlı olarak değişkenlik gösterip birbirleriyle ve iktidar mekanizmaları ile farklı ilişkiler kuran pek çok erkekliklerin varlığından bahsedilebilir. Örneğin işçi bir erkek patronun zenginliğinden ve iktidarından yoksun olduğu ya da hegemonik erkeklik içerisine girmediği için, kendisini özellikle özel alanda kadına karşı tahakküm uygulayarak ‘erkekliğini’ kanıtlama derdine girmektedir. Eve ‘ekmek getirmenin’ (bread-winner) erkek olmakla ilintilendirildiği eşitsiz yapı kamusal alandaki sınıfsal bağlamından ve örüntülerinden başlayarak, özel alandaki cinsiyetçi yapıya kadar sokulur. ‘Eviyle evli’ kadınlar eve ekmek getirene ya itaat ederek pasifize edilmeyi kabul etmekte ya da bu yapıya karşı direniş stratejileri oluşturmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla tüm kadınların rızaya dayalı bir hegemonyanın varlığını içselleştirmediklerini ya da direniş göstererek karşı bir hegemonya oluşturmanın yollarını aradıklarını ifade etmek mümkündür.

Genel olarak çizilen tablo, erkekliğin ortadan kaldırılmasına yönelik korkunun beraberinde De Certeau’nun da bahsetmiş olduğu gibi ‘taktikler’ geliştirilerek önlenebilir. Çünkü zayıf olan kesimin taktikler yolu ile var olabilmesinin olanakları bu şekilde yaratılabilir. Certeau’ya göre “böylece yabancı bir gücün yasalarıyla düzenlenmiş haliyle kendisine dayatılan alanda oyunu kurmak zorundadır ve taktik, zayıfın sanatıdır” (Certeau, 2009:113-14). Bu bakımdan patronunun iktidarı karşısında, patronunun fiziksel görünümünün çelimsiz ve güçsüz olması nedeniyle ‘erkek olmadığının’ dillendirilişi, aslında bir çeşit iktidarsızlığın kısmen üstünün örtülüp, karşı bir hegemonik yapı oluşturma amacından öte değildir.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Raewyn Connell, toplumsal yapıyı Marksist perspektifiyle açıklamak amacıyla kaleme aldığı çalışmalarında özellikle, sınıf, hegemonik yapı ve toplumsal cinsiyet olgularını analiz etmeye çalışmaktadır.

Connell Althusser’den etkilenen bir Marksist olmasına karşın, Althusser’in sınıf olgusunda tarihsel nosyondan koparak fazlasıyla yapısalcı olduğu yönündeki eleştirileriyle onun bakış açısından uzaklaşmaktadır. Yine Gramsci’ci anlamda hegemonik erkeklik kavramını kurgularken dahi Gramsci’nin kavramı oluşturmasındaki önemine değinmekle birlikte, toplumsal cinsiyet olgusu gibi göz ardı edilmemesi gereken bir olguyu arka plana attığı noktasında da Gramsci’nin eksikliğini göstermektedir. Connell, özellikle kapitalist sistemin sermayedarlarının dayatmalarının Gramsci’ci anlamda hegemonik olarak gerçekleştiğini belirtirken kendi oluşturmuş olduğu hegemonik erkeklik kavramının da kapsamını örneklerle aktarmaktadır. Ona göre, toplumsal ve politik yapı ile düşünce repertuarındaki görünümüleriyle hegemonik erkeklik, doğrudan cinsiyet rejimi ile ilintilidir. Çünkü hegemonik erkeklik karşısında sadece kadınları değil, özellikle de ‘yeterince erkek olmadık’ları gerekçesiyle gayleri görmektedir. Toplumsal pratiklerdeki görünümüleriyle erkeklik tipleri, özellikle ‘hegemonik erkeklik’ ile ‘madun erkeklik’ çatışma halindedirler. Sünnet, spor, askerlik, evlenme gibi olguların beraberindeki eylemlerin yapılma tarzı erkek egemen yapının keskin bir şekilde yaşandığı toplumlarda keskin bir şekilde hissedilmektedir.

Connell, yeni sol bir anlayışla tipik Ortodoks Marksizm’den uzak, ancak yine de kendisini Avustralya toplumunda olduğu gibi ya da dünyayı saran hâkim ideoloji olarak yeni muhafazakâr liberal politikalara bağlı kılmayarak, bu ideolojik yapılanmaya karşı duruşunu net bir şekilde göstermekten kaçınmamaktadır. Connell çalışmalarını üretirken sadece ‘masa başı bir teorisyen’ olmaktan çok toplumsal eylemlerde ve alanlarda da aktivist olarak yer almaktadır. Bu yönüyle 11. tezi uygulayan nadir akademisyenlerdendir. Mevcut liberal muhafazakâr ataerkil yapıyı eleştirmenin ötesinde, sistemi ve yapıyı sorgulayarak değişimin oluşması için hem akademik camiada, hem de bizzat sahada halkın arasında bunu göstermektedir. O praksi

gerçekleştirmek için bir yandan çizdiği kuramsal çerçevesini alandaki ampirik çalışmalarıyla birleştirmekte, diğer yandan özellikle kadın hareketi ve eşcinsel hareketi içerisinde aktivist olarak görünür kılmaya çalışmaktadır. Connell, kimlik hareketinin önemini sınıf olgusuyla bir araya getirebilmiş bir akademiysen olarak, Marksizm'e toplumsal cinsiyet olgusunu da dâhil ederek Ortodoks Marksizm'in cinsiyet körcü anlayışından ve postmodernizmin sınıfı ortadan kaldırmasıyla yönünü sadece kimliğe yöneltmiş kuramların tehlikelerinden kendisini koruyabilmiş feminist bir sosyolog olarak değerlendirmek mümkündür.

Connell, Gramsci'nin hegemonya kavramına toplumsal cinsiyet boyutunu da dâhil ederek hegemonik erkeklik kavramının oluşmasını sağlamıştır. Tek bir erkeklikten çok farklı erkekliklerin olduğuna dair açıklaması söz konusudur; ancak her toplumsal yapı bu erkekliklerle karşı karşıya olmayabilir. Nihayetinde toplumların gelişmişlik düzeyleri ve yaşanılan mekânsal düzlemde belirtilen erkeklikler farklılaşabilmekte; ekonomik, kültürel ve toplumsal boyutlar etrafında değişim gösterebilmektedir. Ayrıca sadece gelişme yazını açısından değil, farklı erkekliklerin de edinilen eğitim, sosyal statü ve de özellikle yaşanılan kentin yapısı gibi etkenlerin sebebiyle zaman içerisinde de devinim gösterebilmesi söz konusudur. Tek bir erkeklik olmadığı gibi tek bir zamansallıkta da ya da gelişmiş/azgelişmiş ülke konumunda olan ülkeler içerisinde yaşam süren erkekler için de kesin tanımların yapılması sosyolojik irdelemenin sağlığı açısından sıkıntılar yaratabilecektir. Açıklamaların geniş bir yelpazeden yapılabilmesi büyük oranda olgunun geçireceği evrim bakımından önem taşımaktadır. Bu bağlamda hegemonik erkeklik tüm toplumların ve aynı toplum yapısı içerisindeki yaşamın farklı güzergâhlarında mekân ve zaman akışkanlığı içerisinde tartışılmayı gerekli kıldığını dillendirmek olanaklıdır.

KAYNAKÇA

Akça, E. & Tönel, E. (2011). "Erkeklik Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe" (Ed. İlker Erdoğan), Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil, ss.11-41, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Althusser, L. (1994). İdeoloji ve Devletin Aygıtları (Çev.: M. Özışık & Y. Alp), İletişim Yayınları, İstanbul.

Bozok, M. (2011). Sorularla Cevaplarla Erkeklikler, SOGEP, İstanbul.

Bozok, M. (2021). "Raewyn Connell ve Erkeklik Çalışmalarının Köşe Taşı Çalışması Olarak Erkeklikler", ViraVerita E-Journal: Interdisciplinary Encounters/Vol. 9, May, 2019, pp. 199-205 Book Review ISSN: 2149-3081 199

Carrigan, T.; Connell, B. & Lee, J. (1992). "Toward a New Sociology of Masculinity The Making of Masculinities The New Men's Studies, Harry Brod (Der.). Londra: Routledge.

Connell, R.W. (1995). Masculinities, Polity Press, Cambridge.

Connell, R. W. (1997). "Why is Classical Theory Classical?", American Journal of Sociology, 102(6):1511-1557.

Connell, R.W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum, Kişi ve Cinsel Politika (Çev.: Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Connell, R. (2002). On Hegemonic Masculinity and Violence: Response to Jefferson and Hall, University of Sydney, Australia Theoretical Criminology SAGE Publications London, Thousand Oaks and New Delhi. 1362-4806(200202)6:1Vol. 6(1): 89-99.

Connell, R.W. & Messerschmidt J. W. (2005). "Hegemonic Masculinity: Rethinking Concept", Gender Society, 19 (6):829-859.

Connell R. (2010). 'Antipodes: Australian Sociology's Struggles with Place, Memory and Neoliberalism', pp. 211-27 in Burawoy, M., Chang, M., Fei-yu Hsieh, M. (eds) Facing an Unequal World: Challenges for a Global Sociology. Taipei: Academia Sinica.

De Certeau, M. (2008). Gündelik Hayatın Keşfi I Eylem Uygulama Üretim Sanatları, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Demren, Ç. (2005). "Hegemonik Erkeklik-Erkeklik Kavramlarına Antropolojik Bir Bakış" (Ed. Belkıs Kümbetoğlu & Hande Birkalan Gedik), Gelenekten Geleceğe Antropoloji, ss.274-292, EpsilonYayınları, İstanbul.

Donaldson, M. (1993). "What is Hegemonic Masculinity?", Teori ve Toplum Dergisi, 22:643-657.

- Ertan, C. (2011). “Medyada Eşcinselliğe ve Eşcinsellere İlişkin Söylemler: Televizyon Dizisi Bir Kadın Bir Erkek ve Hegemonik Erkeklik Temsili” (Ed. İlker Erdoğan), Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil, ss.95-125, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M. (1990). *The History of Sexuality*, Vintage Books, New York.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane Defterleri* (Çev.: Adnan Cemgil), Belge Yayınları, İstanbul.
- Hochschild, A. R. (1983). *The Managed Heart: The Commercialization of Human Feeling*, University of California Press, Berkeley, Los Angeles.
- Kessler, S.; Ashenden, D. & Connell, R. W. & Dowsett, G. (1982). *Ockers and Disco-Maniacs*, Inner City Education Center, Sydney, Australia.
- Meral Seden, P. (2011). “Erkek Hegemonyasının (Yeniden) Üretimi: Dergi Reklamlarında Hegemonik Erkekliğin Temsili” (Ed. İlker Erdoğan), Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil, ss.297-325, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Onur, H. & Koyuncu, B. (2004). “Hegemonik’ Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 101:31-49.
- Özbay, C. (2010). “Neo liberalizm ve Erkeklik Halleri” Ed. Armağan Öztürk), *Yeni Sol, Yeni Sağ*, ss.101-132, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Sancar, S. (2008). *İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Sauner Leroy, M. H. (2011). “Beden Bağlamında Sünnet ve Evlenme: Ortak Paydalar” (Ed. Kadir Canatan), *Beden Sosyolojisi*, ss. 265-280, Açılım Kitap, İstanbul.
- Selek, P. (2009). “Türkiye’de Hegemonik Erkekliğin Azameti ve Sefaleti Üzerine”, https://www.pinarsелеk.com/public/page_item.Röportaj. Erişim Tarihi: 29.12.2011
- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*, Sentez Yayınları, İstanbul.
- Türk, B. H. (2008). “Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 112: 119-146.
- Türk, B. H. (2011). “Hegemonik Erkeklik ve Kültürel Temsil: Çirkin Kral Kurtlar Vadisine Yürüyor” (Ed. İlker Erdoğan), Medyada Hegemonik Erkeklik ve Temsil, ss.163-213, Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Wetherell, M. & Edley N. (1999). “Negotiating Hegemonic Masculinity: Imaginary Positions and Psycho-Discursive Practices”, *Feminism and Psychology*, 9(3): 335-356.